

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2020, Volume XVIII., Issue 3, Pages 292 – 309

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 5. 6. 2020 | Accepted: 10. 9. 2020 | Published 15. 9. 2020

KOMPARÁCIA VÝZNAMU TÉMY MIGRÁCIE V PREDVOLEBNOM PROGRAME VYBRANEJ POLITICKEJ STRANY V ROKU 2016 A 2020

COMPARISON OF THE IMPORTANCE OF THE MIGRATION ISSUE IN THE PRE-ELECTION PROGRAM OF THE SELECTED POLITICAL PARTY IN 2016 AND 2020

Zuzana Beňová¹

Dopad utečeneckej krízy z roku 2015 nemal iba ekonomický, ale aj politický vplyv na zainteresované štáty. Okrem odhalenia slabín spoločnej migračnej politiky Európskej únie a nárastu skepticizmu voči organizácii ako takej, mala kríza jednoznačný vplyv na nárast vplyvu populistických, extrémistických a neštandardných politických strán. Nasledujúca stať venuje pozornosť dôležitosti témy migrácie pre politickú stranu Kotlebovci-Ľudová strana Naše Slovensko pred parlamentnými voľbami v rokoch 2016 a 2020. Podrobnou analýzou zisťujeme, respektíve overujeme pravdivosť jednotlivých tvrdení uvádzaných v predvolebných programoch.

Kľúčové slová: migrácia, kríza, extrémizmus, voľby

The impact of the refugee crisis from 2015 was not only economic, but also political. In addition to exposing the weaknesses of the European Union's common migration policy and the rise in skepticism about European Union, crisis has had clear impact on the rise of populist, extremist and non-standard political parties. The following analysis pays attention to the importance of the topic of migration for the political party Kotlebovci-Ľudová strana Naše Slovensko before the parliamentary elections in 2016 and 2020. Through a detailed analysis we verify the veracity of individual statements stated in the pre-election programs.

Key words: migration, crisis, extremism, election

JEL: F22,O15

¹ Ing. Zuzana Beňová, Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky, externá doktorandka Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, e-mail: zuzana.benova@euba.sk

1 ÚVOD

Slovenská republika vzhľadom na jej politický vývoj v 20. storočí nemala bohaté skúsenosti s imigráciou. U obyvateľov skôr prevládal záujem opustiť krajinu vzhľadom na vtedajšiu sociálno-ekonomickú situáciu. Euroatlantickou integráciou krajiny sa podmienky na emigráciu výrazne zjednodušili a lákavé pracovné podmienky v krajinách západnej Európy zapríčinili ďalšie vlny emigrácie. Aktuálne sa trendy v oblasti migrácie zmenili a postupom času sa Slovensko stávalo cieľovou destináciou pre cudzincov. Väčšina z nich prichádzala so záujmom pracovať a pochádzala z menej rozvinutých štátov Európskej únie alebo východnej Európy. Demokratické zriadenie dovoľuje politickým stranám hlásať rôzne názory na tému migrácie. Požiadavky na sprísnenie aktuálnej azylovej politiky môžu byť v prípade predloženia logických a správnych argumentov akceptovateľné. Utečenecká kríza, ktorá zasiahla vybrané štáty Európskej únie, však spôsobila, že z problematiky, ktorá dovtedy na Slovensku nebola vôbec diskutovaná a riešená, sa stala jedna z ústredných tém predvolebných debát. Slovensko nie je situované na migračných trasách, nevidovalo zvýšený počet žiadateľov o azyl, ani neprijalo tisíce utečencov. Napriek tomu sa hrozba imigrácie považovala za jednu z najväčších hrozieb slovenskej spoločnosti. K vlne protimigračných názorov sa pripojilo niekoľko politických strán a hnutí. Azda najefektívnejšie túto tému využila strana Kotlebovci-Ludová strana Naše Slovensko, ktorá okrem dovtedy využívaných tém začala poukazovať aj na potenciálne nebezpečenstvo spojené s usadením sa cudzincov na našom území. LSNS nie je štandardnou politickou stranou a názory, ktoré hlásajú jej predstavitelia, sú často kontroverzné. Nasledujúca časť sa venuje názorom tejto strany na imigráciu. V štúdiu analyzujeme predvolebný program strany pre oblasť migrácie a verifikujeme pravdivosť jednotlivých tvrdení, ktoré sú v programoch uvedené. Rovnako porovnáme predvolebný program z roku 2016 a 2020 a sledujeme možnú zmenu rétoriky tejto strany na spomínanú tému.

Imigrácia pomohla zvýšiť popularitu mnohým subjektom a politikom na európskej politickej scéne. Väčšina z nich spájala imigráciu najmä s bezpečnostnou hrozbou pre štáty a ohrozením európskej kultúry. Úvodná kapitola sa preto venuje významu témy imigrácie v politickej kampani s dôrazom na extrémistické a populistické strany a hnutia. Rovnako uvádzame hlavné dôvody popularity témy migrácie v predvolebných kampaniach.

V štúdiu sme pracovali primárne s dvoma vedeckými metódami a t. j. komparácia a analýza. Rozloženie celku na menšie časti sme uplatnili hlavne pri rozbere predvolebného programu strany pre oblasť migrácie. Komparácia bola využitá pri porovnaní predvolebných programov z rokov 2016 a 2020. Na základe porovnania zisťujeme, do akej miery bola v daných rokoch téme migrácie venovaná pozornosť.

2 VÝZNAM PROBLEMATIKY MIGRÁCIE V SÚČASNOM POLITICKOM PROSTREDÍ

Hoci Slovenská republika nikdy nečelila migračným vlnám v tak veľkom rozsahu ako napríklad susediace Maďarsko, práve tejto téme sa venovala veľká pozornosť v čase, keď bola Európska únia utečeneckými vlnami zasiahnutá. Mesežnikov tvrdí, že migrácia je vhodný nástroj používaný v politických bojoch a to z dvoch základných dôvodov (2016). V prvom rade prostredníctvom šírenia názorov, s ktorými sa stotožňuje určitá časť voličov, si môžete upevniť prípadne rozšíriť voličskú základňu. Mesežnikov taktiež tvrdí, že politici chcú svoje názory a presvedčenie presadiť u čo možno najväčšej časti populácie. Práve táto skutočnosť môže čiastočne objasniť situáciu na Slovensku pred parlamentnými voľbami v roku 2016. Imigrácia sa stala ústrednou a komunikovanou témou najmä pre tie politické strany, ktoré považovali vtedy jestvujúcu migračnú politiku za nepostačujúcu. Strany ako ĽSNS, Sme rodina, či Smer-SD mali do veľkej miery svoju kampaň postavenú na protiimigračných názoroch postojoch. Mnohokrát svoj pohľad na realitu dopĺňali neoverenými a nepravdivými informáciami. Bez ohľadu na pravdivosť prezentovaných tvrdení možno konštatovať, že takto namierená kampaň bola úspešná, čo možno demonštrovať prostredníctvom niekoľkých dát. Napríklad výsledky prieskumu agentúry Focus z júla roku 2015 dokumentujú, že podľa opýtaných druhým najväčším problémom Slovenska je problém s utečencami (39,7%), ktorý nasleduje hneď po nezamestnanosti (43,1%). Problém vysokej miery nezamestnanosti bol dlhodobým problémom slovenskej ekonomiky, ktorý sa bytostne dotýkal státisícov občanov v krajine, avšak s utečeneckou problematikou mala osobnú skúsenosť na Slovensku len minimálna časť populácie. Ak zoberieme do úvahy skutočnosť, že miera nezamestnanosti bola v roku 2015 na úrovni 11,5%, možno tieto hodnoty považovať za vysoké a vzhľadom na túto skutočnosť je logické, že práve túto oblasť označili Slováci v prieskume za najproblematickejšiu (Štatistický úrad SR 2020). V prípade imigrácie však nemožno hovoriť o rovnakej situácii. Pokiaľ sa pozrieme výlučne na utečencov na území Slovenska v roku 2015, nie je evidovaný zvýšený počet žiadateľov o azyl. V roku 2014 bolo zaevidovaných 331 žiadostí o azyl a v roku 2015 to bolo 330 (Ministerstvo vnútra SR 2020). O rok neskôr (2016) možno dokonca sledovať rapídny medzoročný pokles na hodnotu 146 (Ministerstvo vnútra SR 2020). Aj napriek tejto skutočnosti boli utečenci považovaní vo volebnom a predvolebnom roku za hrozbu pre slovenskú spoločnosť. Na základe porovnania výsledku prieskumu verejnej mienky a reálneho počtu žiadostí o azyl možno tvrdiť, že vybraným politickým stranám sa podarilo vyvolať u veľkej časti slovenskej spoločnosti presvedčenie o hrozbe spôsobenej imigračnými vlnami. Strany, ktoré v predvolebnom období žiadali reštrikciu aktuálnej migračnej politiky vo voľbách, napokon uspeli. ĽSNS a Sme rodina - Boris Kollár sa premiérovou dostali do parlamentu a strane Smer-SD sa po štvrtýkrát v rade podarilo voľby vyhrať. Na základe uvedeného možno tvrdiť, že téma

imigrácie bola vhodným nástrojom v predvolebnom období taktiež berúc do úvahy mediálnu pozornosť, ktorá sa tejto téme v roku 2015 venovala.

Migrácia je podľa Kriglerovej vhodná téma v predvolebných debatách najmä kvôli nedostatočnej informovanosti verejnosti o tejto problematike (Kriglerová 2015). Uvádza, že zatiaľ čo o rómskej a maďarskej menšine sú Slováci lepšie informovaní, takáto informovanosť o cudzincoch absentuje, aj keď sa ich počet na našom území kontinuálne zvyšuje. Vzhľadom na historický vývoj naša spoločnosť nemala s výnimkou istých menšín väčšie skúsenosti s inými kultúrami. Kriglerová uvádza, že práve táto skutočnosť sa zneužíva na manipuláciu s emóciami voličov. Pokiaľ je príchod cudzincov väčšinou politického spektra prezentovaný ako hrozba, občania sú náchylní takémuto tvrdeniu veriť, aj keď sa nezakladá na pravde v plnom rozsahu.

Imigrácia hrala dôležitú rolu v mnohých druhoch volieb v Európskej únii. Vo všeobecnosti možno tvrdiť, že na ňu upozorňovali najmä tie hnutia a strany, ktoré zdôrazňovali jej negatívne dôsledky a od pozitív abstrahovali. Migračnú krízu využili na zvýšenie svojej popularity mnohé extrémistické a populistické strany. Nárast pravicového extrémizmu možno považovať za negatívny trend vyskytujúci sa v krajinách Európskej únie. V teórii sa nestretávame s jednotnou a všeobecne zaužívanou definíciou. Ušiak a Nečas (2017) definujú politický extrémizmus ako smer vyskytujúci sa v politike, ktorého primárnym motívom je vyjadrovanie nenávisťi voči špecifickým skupinám obyvateľstva. Murínová (2017) v rámci charakteristiky extrémizmu upozorňuje na podstatnú charakteristickú črtu, ktorá je s ním bezprostredne spojená. Vychádzajúc zo skutočnosti, že extrémizmus je vo vyspelých demokraciách z pochopiteľných príčin vnímaný prevažne negatívne, sa väčšina extrémistických skupín otvorene nehlási k príslušnosti k tejto ideológii. Vzhľadom na aktuálnu politickú situáciu na Slovensku stojí za spomenutie, že extrémisti na šírenie nimi presadzovanej ideológie používajú čoraz sofistikovanejšie spôsoby a laicky povedené z ulíc sa presunuli do najvyšších úrovní politiky. Pokiaľ je v záujme extrémistov osloviť širšiu skupinu obyvateľstva, za efektívnu cestu nemožno pokladať násilné šírenie propagandy prostredníctvom výtržníctva, ale aj jeho sofistikovanejšie spôsoby šírenia. Murínová napríklad uvádza, že rasový extrémizmus môže byť v najvyššej politike prezentovaný nie ako otvorená nenávisť voči menšine, ale záujem chrániť práva majority, ktoré sú na základe tvrdení extrémistov potlačené (2017). S takýmto názorom voči vybranej menšine sa stotožní väčšia časť populácie ako v prípade, že by medzi členmi extrémistickej skupiny a príslušníkmi inej rasy došlo k násilnému stretu. Odmietanie cudzincov na území štátu býva často odôvodňované potrebou chrániť národ ako taký a jeho kultúru. Pravicový extrémizmus apriori odmieta fungovanie štátu, ktoré vychádza zo základného demokratického princípu, ktorý deklaruje rovnosť práv pre všetky skupiny občanov. Prienikom skôr uvedených definícií je skutočnosť, že pravicoví extrémisti za svojho nepriateľa považujú osoby, ktoré nepatria do majority v krajine (Štefančík 2013). Práve migračné vlny, ktoré

zasiahli štáty Európskej únie v roku 2015 v rôznej intenzite, boli jedným z dôvodov nárastu popularity pravicovo extrémistických strán. Aj keď nie všetky strany, ktoré hlásali sprísnenie imigračnej politiky a odmietali jej aktuálnu verziu možno označiť za extrémistické, prehľad jednotlivých parlamentných strán vo vybraných štátoch Európskej únie jednoznačne ukazuje, že migračná kríza upevnila pozíciu pravicovo extrémistických strán v zákonodarných orgánoch.

Ak sledujeme trojicu najviac zasiahnutých krajín migračnou krízou z roku 2015, u dvoch z nich možno sledovať prítomnosť pravicovo extrémistickej strany prípadne ultrapravicovej strany v parlamente. Pokiaľ začneme s južným susedom Slovenska, Maďarskom v zákonodarnom orgáne krajiny je prítomná pravicovo extrémistická strana Jobbik. V porovnaní dosiahnutých výsledkov za roky 2014 a 2018 strana získala o 3 mandáty viac (Sme 2018, Trend 2014). Strana Jobbik otvorene vystupovala proti prijímaniu utečencov a na ochranu hraníc napríklad navrhovala nasadiť silové zložky. Taliansko vzhľadom na jeho geografickú polohu na pobreží Stredozemného mora čelí aj v súčasnosti migračným vlnám. Utečenci pochádzajú najmä z krajín severnej Afriky, v ktorých je nestabilná geopolitická situácia hlavným motívom migrácie do hospodársky vyspelejších štátov Európskej únie. Niekoľko z talianskych politických strán a hnutí poukazuje na nefungujúcu spoločnú migračnú a azylovú politiku Európskej únie. Medzi subjekty, ktoré z veľkej časti postavili svoju politickú kampaň na migračnej téme, radíme napríklad Hnutie piatich hviezd alebo Ligu Severu. Oba subjekty možno označiť za neštandardné, ale parlamentné strany. (TA3 2019) Kvôli zachovaniu objektivity je potrebné uviesť, že nápor utečencov predstavujú pre Taliansko záťaž a tak by ostatné členské štáty mali rovnako znášať náklady vznikajúce z dôvodu masovej imigrácie do Talianska. Na druhej strane populistické a častokrát extrémistické strany hlásajú v súvislosti s imigráciou nepravdivé a xenofóbne tvrdenia. Taliansko potrebuje imigrantov najmä vzhľadom na negatívne trendy klesajúcej pôrodnosti a starnutia populácie. V Grécku ani utečenecká kríza nepomohla pravicovo extrémistickej strane Zlatý úsvit dostať sa po predčasných voľbách v roku 2019 do parlamentu. Šimečka uvádza, že práve strana Zlatý úsvit bola dlhodobo považovaná za najextrémistickejšiu z parlamentných strán v Európskej únii vôbec (2020). V roku 2015 získala dostatočný počet hlasov, avšak klesajúca podpora spôsobila, že v roku 2019 sa strana do zákonodarného orgánu v krajine nedostala (Šimečka 2015).

Objektívne je však podstatné uviesť, že nielen extrémistické, ale aj mnohé iné subjekty pravidelne nesprávne komunikujú tému imigrácie a využívajú ju vo svoj prospech. Donald Trump svoju predvolebnú kampaň v roku 2016 do veľkej miery postavil práve na téme imigrácie so zameraním sa na imigrantov zo strednej Ameriky, najmä Mexika. Známe sú jeho výroky o vybudovaní múru na americko – mexickej hranici, ktorý mal byť financovaný z mexických zdrojov. Aj keď niektoré kroky administratívy Donalda Trumpa mali pôsobiť ako reštriktívne v oblasti imigračnej

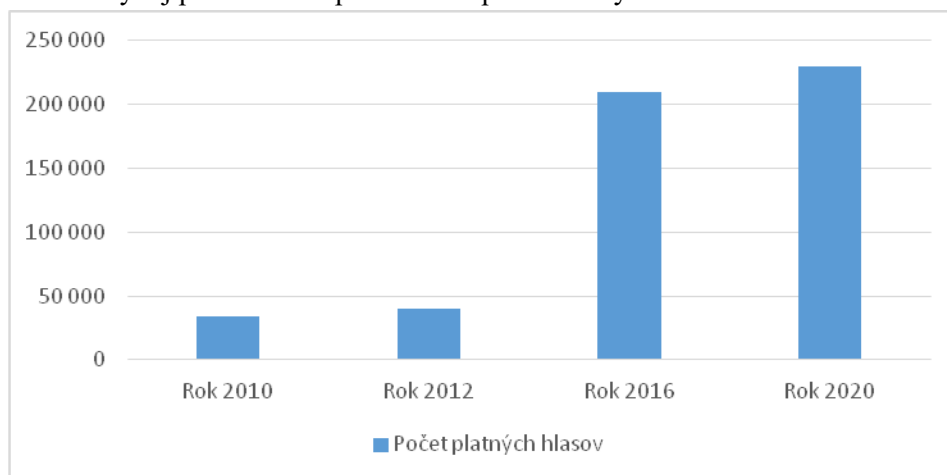
politiky, závislosť USA na imigrantoch je taká vysoká, že krajina si nemôže dovoliť svoje hranice pre túto skupinu osôb uzavrieť. Trumpova administratíva uviedla do praxe najmä nástroje, ktoré majú odradiť imigrantov nelegálne prekračovať hranice USA. Donaldovi Trumpovi sa ale nepodarilo znížiť počet imigrantov a dokonca ich celkový počet a percentuálny podiel na domácom obyvateľstve stále narastá, z hodnoty 13,7% v čase nastúpu do úradu (2017) na odhadovanú úroveň 20% v roku 2020, podľa prognóz bude takýto trend pokračovať aj do budúcnosti (Centre for Immigration Studies 2017).

3 CHARAKTERISTIKA STRANY KOTLEBOVCI- ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO

História politickej strany ĽSNS sa začala písať v roku 2010, aj keď mnohí z jej predstaviteľov pred týmto rokom pôsobili v Slovenskej pospolitosti – Národná strana. Slovenská pospolitosť – Národná strana bola aktívne pôsobiacia strana, ktorá však na základe rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky musela byť v roku 2006 rozpustená. Rozsudok bol odôvodnený tým, že konanie strany Slovenská pospolitosť je v rozpore s princípmi Ústavy SR (Pravda 2006). Marián Kotleba však netajil svoj záujem presadiť myšlienky strany na úrovni regionálnej, či národnej politiky. Vzhľadom na to v roku 2010 odkúpil existujúcu mimoparlamentnú stranu Priateľov vína a následne ju premenoval na Ľudovú stranu Naše Slovensko. Aj po premenovaní strany neboli eliminované xenofóbne prejavy proti menšinovému obyvateľstvu, avšak tie boli nasmerované primárne voči rómskej menšine na Slovensku. Kampaň zameraná na rómsku minoritu bola úspešná najmä na regionálnej úrovni, nakoľko v roku 2013 sa predseda strany Marián Kotleba stal županom Banskobystrického kraja. V druhom kole volieb porazil kandidáta strany Smer-SD Vladimára Maňku so ziskom 55,54% platných hlasov (Sme 2013). V parlamentných voľbách v roku 2010 a 2012 strana úspešná nebola a nepodarilo sa jej prekročiť 5 %-nú hranicu (Sme 2010,2012). Avšak strana kontinuálne získavala na svojej popularite, čo možno demonštrovať prostredníctvom vývoja počtu hlasov pre danú stranu tak, ako to ilustruje graf nižšie. Hoci v percentuálnom vyjadrení strana ĽSNS získala v parlamentných voľbách v roku 2020 menší percentuálny podiel v porovnaní s rokom 2016, v prepočte na počet hlasov strana získala o približne 20 000 viac hlasov (Sme 2016, 2020). Strana má relatívne stabilnú voličskú podporu a väčšina voličov si ju primárne spája s predsedom strany Mariánom Kotlebom. Túto skutočnosť možno demonštrovať na základe výsledkov prezidentských volieb v roku 2019. Hoci Marián Kotleba nebol úspešným kandidátom v prezidentských voľbách v roku 2019, ale ziskom hlasov 222 935 v prvom kole, sa stal v poradí štvrtým najúspešnejším kandidátom (Sme 2019). Naviazanosť voliča na Mariána Kotlebu je vzhľadom na túto skutočnosť viditeľná. Generálny prokurátor Jamomír Čižnár podal v roku 2017 návrh na rozpustenie ĽSNS vzhľadom na extrémistické prejavy strany. Najvyšší súd SR však rozhodol, že rozpustenie strany v našich podmienkach je veľmi ojedinelý krok a musí byť dôkladne zvážený

a napokon k takémuto kroku nepristúpil. V rozsudku uviedol, že dôkazy, ktoré boli predložené navrhovateľom, nemožno pokladať za postačujúce. Rovnako bola v rozsudku spomenutá skutočnosť, že Najvyšší súd plne rešpektuje výsledky demokratických parlamentných volieb, ktoré posunuli stranu ĽSNS do parlamentných lavíc (Zámenčík 2019).

Graf 1: Vývoj počtu hlasov pre ĽSNS v parlamentných voľbách od roku 2010

Prameň: Sme 2010,2012,2016,2020, vlastné spracovanie autora.

4 TÉMA MIGRÁCIE V PREDVOLEBNÝCH PROGRAMOCH STRANY ĽSNS

ĽSNS dlhodobo poukazovala na rómsku menšinu. Skutočnosť, že životné podmienky a integrácia tejto marginalizovanej skupiny sa počas existencie Slovenska nepodarilo viditeľne zlepšiť, spôsobila, že istá časť občanov, najmä tých, ktorí žijú v blízkosti rómskych komún sa stotožnila s názorom vyššie spomenutej strany. V prípade, že ĽSNS chcela preniknúť aj do vyšších úrovní politického života, musela začať poukazovať aj na iné témy, ktoré by mohli osloviť širšiu skupinu potenciálnych voličov. Vzhľadom na túto skutočnosť ĽSNS deklarovala mnohé protieurópske názory so snahou sprísnenia aktuálnej migračnej politiky. Práve migračná kríza z roku 2015, teda jedného roku pred parlamentnými voľbami 2016, bola jednou z ústredných tém predvolebnej kampane. Kvôli zachovaniu objektivity je potrebné dodať, že ĽSNS nebola jedinou politickou stranou, ktorá žiadala sprísnenie aktuálnej imigračnej politiky a odmietala niesť zodpovednosť za prijímanie utečencov. K stranám, ktoré do veľkej miery postavili svoju predvolebnú kampaň na vyššie uvedených názoroch, možno zaradiť strany SMER-SD, či Sme rodina Boris Kollár.

Migračná kríza zohrala skutočne dôležitú rolu v rôznych druhoch volieb naprieč celou Európskou úniou. V demokratických štátoch je prirodzené, že politické spektrum je široké a jednotlivé strany, či hnutia prezentujú na jednotlivé témy rozdielne názory. Rovnako by však mala byť dodržaná elementárna slušnosť a v rámci

diskusie by sa mali jednotliví predstavitelia zdržať akýchkoľvek extrémistických prejavov a šírenia neprávď a dezinformácií, ktoré manipulujú verejnou mienkou. V prípade politickej strany ĽSNS a ich postojov voči imigrácii však môžeme sledovať isté neoverenné a nesprávne informácie, ktoré sú spojené s otázkou migrácie. V rámci tejto časti štúdie pristúpime ku konkrétnej analýze volebných programov strany ĽSNS pred parlamentnými voľbami v roku 2016 a 2020.

Analýza skôr spomenutých programov bude uvedená v chronologickom poradí. Začneme s volebným programom strany z roku 2016 pred voľbami do Národnej rady SR. Volebný program strany obsahoval desať bodov, z ktorých sa jeden výlučne týkal imigrácie. V rámci neho bolo napríklad uvedené, *v situácii, keď naši vlastní obyvatelia nemajú prácu, keď čoraz viac rodín trpí chudobou, nebudeme za žiadnych okolností živiť cudzincov* (Predvolebný program Kotlebovci- ĽSNS 2016). Spomenutá bola aj vysoká miery kriminality cudzincov a to najmä tých, ktorí pochádzajú z krajín, kde prevláda islamské náboženstvo, *moslimskí imigranti sa nevedia a ani nechcú prispôbiť našim zákonom a spoločenským normám. Páchajú mnohé zločiny a sú ohromnou záťažou pre pôvodných obyvateľov. Vytláčajú kresťanstvo a európsku kultúru a menia na svoj obraz spoločnosť, ktorá ich prijala* (Predvolebný program Kotlebovci- ĽSNS 2016). Ako riešenie migračnej krízy na Slovensku ĽSNS navrhovala uplatniť nasledujúce štyri body programu:

- obnovíme ochranu štátnych hraníc,
- na ochranu hraníc nasadíme armádu,
- neprijmeme ani jedného imigranta,
- všetkých imigrantov, ktorých k nám natlačila Európska únia alebo dovezla vláda, vyhostíme! (Predvolebný program Kotlebovci- ĽSNS 2016).

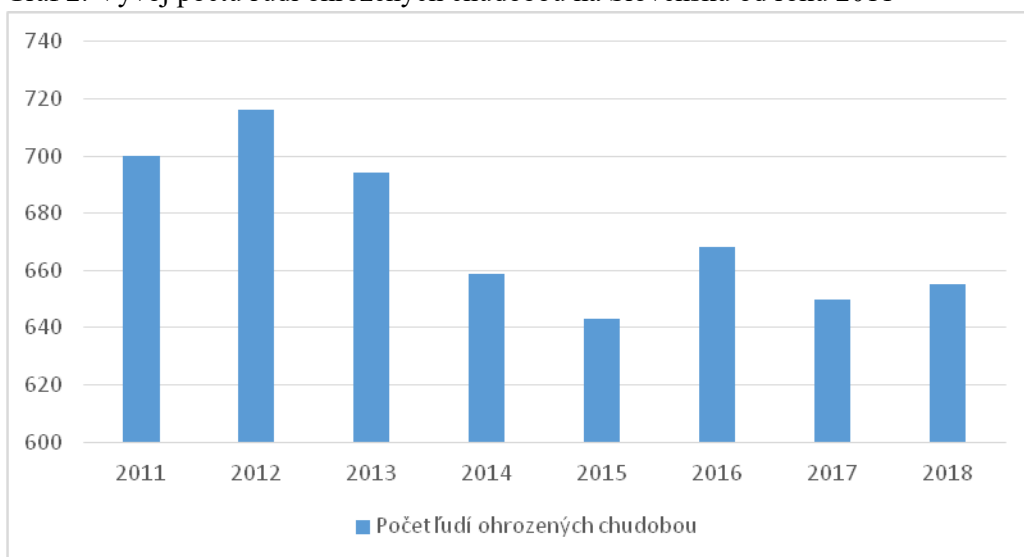
Pri analýze tohto volebného programu je v prvom rade dôležité upozorniť na základný rozdiel v pojmoch migrant a utečenec. IOM definuje pojem migrant ako osobu, ktorá sa z akýchkoľvek dôvodov rozhodla opustiť miesto svojho bydliska (domovskú krajinu) a presídliť sa do inej krajiny (host'ovská krajina) na dobu dlhšiu ako tri mesiace (IOM 2020). Utečenec je podľa medzinárodného práva verejného osoba, ktorá má opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných a politických dôvodov, alebo pre príslušnosť k určitej sociálnej skupine a z dôvodu týchto obáv sa nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny pôvodu, ani využiť ochranu tejto krajiny. V prípade, že by sme vychádzali z tvrdení, ktoré sú uvedené vo volebnom programe strany ĽSNS by Slovensko malo zakázať vstup nielen pre osoby pochádzajúce z tretích krajín, ale aj občanov iných členských štátov Európskej únie. Rešpektujúc právo Európskej únie a základné princípy medzinárodného práva verejného k takémuto kroku dôjsť nemôže. V prípade vyhostenia osôb z nášho územia

je Slovenská republika oprávnená vrátiť do krajiny pôvodu tie osoby, ktoré sa na jej území zdržujú nelegálne alebo vstúpili na jej územie bez platných dokladov alebo povolenia na vstup. Voľný pohyb osôb ako jeden zo základných pravidiel jednotného trhu v žiadnom prípade nedovoľuje vyhostiť z krajiny tie osoby, ktoré sa tu zdržujú legálne.

Vo volebnom programe bolo uvedené, že na Slovensku sa neustále zvyšuje počet ľudí, ktorí trpia chudobou. Na verifikáciu tohto tvrdenia je možné použiť dostupné dáta. Z globálneho uhla pohľadu možno tvrdiť, že sa medzinárodnému spoločenstvu darí znižovať mieru chudoby vo svete, avšak rozdiely medzi jednotlivými krajinami sú markantné. Na posúdenie situácie na Slovensku porovnáme vývoj počtu osôb, ktoré sú chudobou ohrozené. Miera rizika chudoby vyjadruje počet osôb v štáte, ktorých ekvivalentný disponibilný príjem sa nachádza pod hranicou rizika chudoby, t. j. 60 % mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu (Eurostat 2017). Berieme do úvahy skutočnosť, že volebný program, ktorý analyzujeme, bol zhotovený v roku 2015 a tak sa primárne sústreďujeme na tento a jemu predchádzajúce roky. Graf nachádzajúci sa nižšie analyzuje počet osôb, ktoré boli na Slovensku ohrozené chudobou, údaje sú uvedené v tisícoch. Ako je možné vyčítať z grafu, v prípade Slovenska nie je možné sledovať jednotný trend vývoja. Počet ľudí, ktorým reálne hrozí chudoba, sa medziročne mení a nemožno sledovať dlhodobu klesajúcu, či stúpajúcu tendenciu. Pokiaľ vychádzame z tvrdení uvedených vo volebnom programe ĽSNS je pravdou, že v porovnaní rokov 2015 a 2016 sa počet ľudí, ktorí spadajú do tejto kategórie, zvýšil. Od roku 2012 po rok 2015 sme zase sledovali trojročný pokles. Empiricky je veľmi náročné hľadať a dokázať súvislosť medzi daným ukazovateľom a prílevom imigrantov na Slovensko. Je podstatné dodať, že drvivá väčšina imigrantov na Slovensko prichádza s cieľom zamestnania sa a tak pre sociálny systém v krajine tieto osoby nepredstavujú dodatočnú záťaž. Dokonca Slovensko nie je konfrontované ani s migráciou celých rodín, ale prevažne len jednotlivcov.

Vo všeobecnosti prevláda názor, že cudzinci nie sú prínosom pre krajinu a podmienky na slovenskom trhu práce im nie sú priaznivo naklonené. Osoby, ktoré na Slovensku dostali doplnkovú ochranu alebo azyl napríklad patria do skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie a tak ich podmienky na získanie vhodného zamestnania, sú v porovnaní s tuzemským obyvateľstvom náročnejšie.

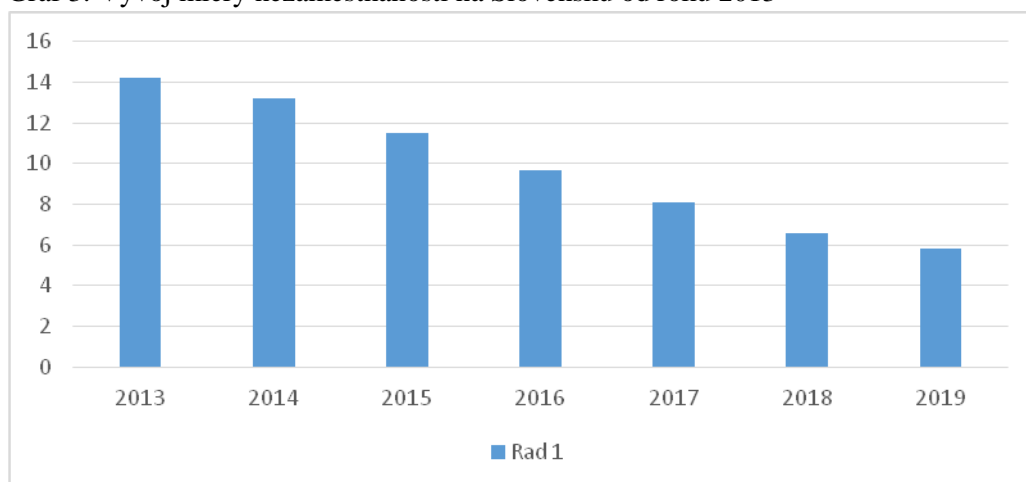
Graf 2: Vývoj počtu ľudí ohrozených chudobou na Slovensku od roku 2011

Prameň: Eurostat 2020, vlastné spracovanie autora.

Druhý argument, ktorý sa v spojitosti s imigráciou do hospodársky vyspelých štátov objavuje veľmi často je ten, ktorý ju automaticky spája s nedostatkom pracovných príležitostí pre domáce obyvateľstvo. Tento argument však vo väčšine prípadov nie je založený na pravde a množstvo hospodársky vyspelých štátov je práve naopak odkázaných na prílev zahraničných pracovníkov z tretích krajín či členských štátov Európskej únie. Obdobná situácia platí aj pre Slovensko. Hoci šírenie koróna vírusu sa negatívne odzrkadlilo na úrovni miery nezamestnanosti, ktorá sa rapídne zvýšila, v čase keď ĽSNS predstavila volebný program k parlamentným voľbám v roku 2016, sme zaznamenávali dlhodobý pokles úrovne tejto makroekonomickej veličiny, tak ako je to uvedené v grafe nižšie. Pracovný trh na Slovensku v predkrízovom období čelil skôr iným výzvam a to disparitám medzi ponukou a dopytom na pracovnom trhu a neschopnosťou zamestnať znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Spoločne tieto dva negatívne javy spôsobili, že trh práce bol odkázaný na prílev pracovníkov zo zahraničia, ktorý bol výrazne zjednodušený prijatými legislatívnymi zmenami v zákone o službách zamestnanosti.

Graf 3: Vývoj miery nezamestnanosti na Slovensku od roku 2013

Prameň: Štatistický úrad Slovenskej republiky 2020, vlastné spracovanie autora.

Kriminalita cudzincov je v ktoromkoľvek štáte považovaná za veľmi kontroverznú tému. V prípade, že napríklad dôjde k spáchaniu násilného trestného činu cudzincom, sa tomuto skutku venuje veľká mediálna pozornosť a v spoločnosti začnú prevažovať názory, ktoré žiadajú sprísnenie podmienok vstupu cudzincov najmä z tretích krajín na naše územie. Takáto situácia býva rovnako zneužívaná extrémistami, ktorí poukazujú na potenciálnu hrozbu, ktorá by sa príchodom cudzincov mohla výrazne zvýšiť. Na kriminalitu cudzincov sa je potrebné pozeráť z rôznych uhlov pohľadu. V prvom rade je potrebné uviesť, že v prípade, ak je trestný čin spáchaný cudzincom existuje o 50% vyššia šanca, že skutok bude nahlásený políciou než v prípade, že trestný čin spáchal tuzemec (Pfeiffer, Baier, Kleim 2018). Táto skutočnosť môže do veľkej miery vysvetliť, prečo vo vybraných krajinách, či regiónoch zaznamenávame nárast kriminality cudzincov. V prípade Slovenska evidujeme nárast oboch premenných teda celkového počtu cudzincov na našom území a rovnako tak aj počtu cudzincov, ktorí boli trestne stíhaní. Pokiaľ porovnáme údaje z roku 2015 a 2014 môžeme konštatovať, že medziročne sa zvýšil počet trestne stíhaných cudzincov z 1 135 za rok 2014 na 1 237 v roku 2015 (Generálna prokuratúra 2015). Počet stíhaných cudzincov sa tak zvýšil o 102. Rovnako je však dôležité porovnať celkový počet cudzincov, ktorí v oboch rokoch mali na území Slovenska platný pobyt. Ten v porovnaní rokov 2014 a 2015 taktiež narástol a z úrovne 76 715 sa zvýšil na 84 787 (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky 2015). Vzhľadom na uvedené konštatujeme, že síce je pravdou, že na základe dostupných dát sa kriminalita cudzincov v danom období zvýšila, avšak nárast bol evidovaný aj v celkovom počte cudzincov. Prirodzeným dôsledkom ich prítomnosti je, že u časti z nich možno sledovať protispoločenské prejavy. Záujmom celej spoločnosti by mala byť všeobecná snaha o ich elimináciu. Podstatnou skutočnosťou je aj fakt, že cudzinci v prepočte na

jedného obyvateľa nepredstavovali väčšie nebezpečenstvo ako domáce obyvateľstvo. Ako už bolo vyššie uvedené, neštandardné politické strany veľakrát nesprávne komunikujú tému imigrácie a zneužívajú skutočnosť, že spoločnosť o tejto téme nie je dostatočne informovaná. Nárastom celkového počtu cudzincov na našom území sa možno domnievať, že tento nastolený trend sa zmení. S nedostatočnou informovanosťou o téme migrácie súvisí aj nasledujúci fakt. Aj strana ĽSNS opisovala imigrantov na Slovensku zväčša ako moslimov. S príslušníkmi tohto náboženského vierovyznania je spojených veľa stereotypov, ako napríklad ich automatické označovanie za teroristov. Všeobecná mienka voči týmto osobám je tak negatívnejšia v porovnaní s kresťanskými imigrantmi. Takéto asociácie však v mnohých prípadoch nie sú správne. V prípade Slovenska drvivú väčšinu migrantov tvoria osoby z krajín ležiacich v Európskej únii alebo Európe. Prezentácia imigrantov na našom území ako moslimov odmietajúcich hodnoty spoločnosti tak možno považovať za demagogické.

Na základe analýzy volebného programu ĽSNS (2016) pre oblasť migrácie možno konštatovať, že v programe nebol uvedený primárny rozdiel medzi pojmom utečenec a imigrant. Explicitné vysvetlenie týchto pojmov by širokej verejnosti pomohlo porozumieť problematike migrácie. Je potrebné oz, že Slovenská republika nemôže zakázať vstup všetkým skupinám cudzincov na jej územie. Strana pred voľbami môže napríklad požadovať sprísnenie podmienok vstupu osôb pochádzajúcich z tretích krajín na naše územie, či zreštriktívniť aktuálnu migračnú politiku. Pokiaľ sa však pozrieme na predkrízové obdobie spôsobené korona vírusom, slovenský trh práce nebol schopný obsadiť voľné pracovné pozície a to primárne vzhľadom na rozdielne požiadavky zamestnávateľov a kvalifikácie uchádzačov. V praxi existujú rôzne spôsoby, ako tieto disparity eliminovať a pracovná imigrácia nie je jediným riešením. Avšak skúsenosti iných hospodársky vyspelých štátov ukazujú, že práve pracovná migrácia môže vyplniť existujúci deficit na trhu práce. Pokiaľ by sme mali vo všeobecnosti zhodnotiť predvolebný program ĽSNS pre oblasť migrácie, strana otvorene hlásala protieurópske názory a existujúcu legislatívu na európskej a národnej úrovni pre oblasť migrácie nepovažovala za dostačujúcu. V programe boli uvedené niektoré informácie, ktoré sme podložením relevantných dát vyvrátili. A tak ich uvedenie v predvolebnom programe možno považovať za populistické a demagogické.

Parlamentné voľby v roku 2020 sa vyznačovali odlišnými nosnými témami v porovnaní s tým, ako tomu bolo v roku 2016. Množstvo politických strán upustilo od migračnej témy a v predvolebných diskusiách veľakrát spomínanej téme veľká pozornosť venovaná nebola. Túto zmenu bolo možné sledovať aj v predvolebnom programe strany ĽSNS. Ten rovnako, ako predošlý, pozostával z desiatich bodov. Rozdielom však je, že ani jeden z bodov programu sa výlučne nedotýkal migrácie. Problematika imigrácie do krajiny bola len okrajovo spomenutá v bode programu, z ktorého cítiť jasné protieurópske presvedčenie. ĽSNS v predvolebnom programe žiadala sprísnenie aktuálnej imigračnej politiky a väčšiu kontrolu zamestnávania

nelegálne pracujúcich cudzincov (Predvolebný program Kotlebovci-ĽSNS). V porovnaní programov možno vidieť jednoznačnú zmenu v dôležitosti tejto témy v predvolebnom boji. Zatiaľ čo v predvolebnom programe z roku 2016 bolo uvedených niekoľko zavádzajúcich informácií, predvolebný program z roku 2020 neobsahuje žiadne konkrétne dáta, ktoré by sa dotýkali problematiky imigrácie. Dôvodom môže byť v prvom rade skutočnosť, že utečeneckej kríze sa v celej Európskej únii už nevenuje taká pozornosť, ako tomu bolo v roku 2016. Politická kampaň založená na odmietaní prijímania migrantov a negatívnom postoji voči cudzincom na území štátu sa realizuje jednoduchšie v prípade, že sú občania krajiny každodenne s danou témou konfrontovaní napríklad prostredníctvom médií. Skutočne v roku 2015 sa utečeneckej kríze venovala zvýšená pozornosť a hnutia a strany odmietajúce prijímať utečencov využívali mnohokrát ilustračné zábery z Maďarska, Grécka, či Talianska, teda krajín, ktoré návaly utečencov pocítili najviac. Cudzinci tak vo všeobecnosti boli automaticky označovaní za tú časť populácie, ktorá pre hospodárstvo a sociálny systém krajiny predstavuje záťaž. Geografická poloha vybraných krajín Európskej únie a primárne Talianska spôsobuje, že táto krajina stále zažíva nápor utečencov, ktorý však bytostne občania Slovenskej republiky nepocítujú. Téma sa rovnako nevenuje zvýšená pozornosť, čo sa automaticky premietlo aj do predvolebnej kampane. K poklesu zneužívania témy migrácie podľa nášho názoru prispela aj skutočnosť, že miera nezamestnanosti zaznamenala v predkrízovom období historické minimá. V decembri v roku 2019 bola evidovaná miera nezamestnanosti na úrovni 4,92% a súčasne bol neuspokojený dopyt po voľných pracovných miestach (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny 2019). Vzhľadom na túto skutočnosť vznikla opodstatnená potreba akútnej zmeny vzdelávacieho systému, ktorý by lepšie reflektoval situáciu na trhu práce alebo potreba zamestnávania cudzincov, pre ktorých sú pracovné podmienky na Slovensku výhodnejšie v komparácii s pracovnými podmienkami v krajinách pôvodu. Možno sa domnievať, že v čase hospodárskeho rastu a poklesu miery nezamestnanosti sa všeobecná mienka voči cudzincom mení a nemôže byť v tak veľkej miere politickými subjektmi zneužívaná, nakoľko sa s ňou nestotožní majoritná časť populácie. Podľa nášho názoru obdobná situácia platí aj v prípade Slovenska. V predvolebnom období tak v porovnaní s rokom 2016 možno sledovať paradoxnú situáciu, keďže počet cudzincov sa porovnaní s daným obdobím rapídne zvýšil. Zatiaľ čo v roku 2015 malo na území Slovenska povolený pobyt 84 787 cudzincov, v roku 2019 bol ich počet 143 075 (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky 2015, 2019). Zvýšená pozornosť však tejto téme v rokoch 2019 a 2020 venovaná nebola. Ako už bolo vyššie uvedené, evidentná zmena v prístupe k danej téme bola viditeľná aj v programe ĽSNS. Dôvodom tejto zmeny môže byť aj skutočnosť, na ktorú poukazuje Murínová a vyššie sme ju opísali. Množstvo strán, ktoré ešte pred vstupom do vrcholnej politiky otvorene používalo extrémistické a násilné prejavy, muselo zmeniť svoju rétoriku vzhľadom na možnosť zaujať širšiu skupinu potenciálnych voličov. Rovnako strana ĽSNS založila

svoju kampaň na boji za národné hodnoty, ktoré by mali byť nadradené tým, ktoré so sebou prinesú migranti. Hoci naša analýza bola výlučne založená na prístupe a dôležitosti témy migrácie pre ĽSNS, evidentnú zmenu v rétorike možno sledovať aj voči vzťahu k rómskej menšine. Jednoznačným dôvodom je podľa nášho názoru snaha o zaujatie širšej skupiny potenciálnych voličov, z ktorých veľká časť by nebola stotožnená s hanlivými spojitosťami vo vzťahu k menšinám. Avšak zaobalenie tejto problematiky do snahy ochrániť národné hodnoty vzbudí u potenciálnych voličov väčší záujem. ĽSNS okrem zneužívania rómskej a migračnej témy v predošlých voľbách zdôrazňovala aj potrebu chrániť občanov pred nimi nazývaným liberálnym fašizmom.

5 ZÁVER

Nenávistné a nepravdivé prejavy namierené voči menšinovým skupinám obyvateľstva nemajú vo vyspelých demokraciách svoje miesto a v žiadnom prípade by nemali byť akceptované. Práve zraniteľnosť vybraných skupín obyvateľstva býva častokrát zneužívaná extrémistickými a populistickými politickými subjektmi na zvýšenie svojej popularity. Takýto trend bolo možné sledovať v roku 2015, respektíve 2016, nakoľko Európska únia čelila migračným vlnám v nevidanej intenzite. Utečeneckú krízu, ktorá sa však na Slovensku neprejavila, využili v predvolebnom boji v roku 2016 viaceré politické strany a hnutia vrátane vtedy mimoparlamentnej a v súčasnosti štvrtej najúspešnejšej politickej strany ĽSNS. Kampaň tejto strany bola od samotného vzniku do veľkej miery postavená na postojoch voči rómskej menšine. Pravidelné pochody organizované stranou boli veľakrát prerušené zo strany Polície SR kvôli nenávistným a extrémistickým prejavom. Migračná kríza z roku 2015, ktorá okrem iného poodhalila slabé stránky spoločnej azylovej politiky Európskej únie, bola okrem iného zneužívaná mnohými politickými subjektmi na scéne, vrátane ĽSNS. V desať bodovom volebnom programe strany z roku 2016 sa téme migrácie venoval celý jeden bod. Strana prostredníctvom svojho programu šírila informácie, ktoré boli pri najmenšom zavádzajúce a naša analýza vyvrátila ich pravdivosť, respektíve nepotvrdila priamu spojitosť s imigráciou do krajiny. Okrem tejto skutočnosti je spomenutia hodná aj iná skutočnosť a síce markantný rozdiel vo venovaní sa téme migrácie v roku 2016 a 2019/2020. Spomínaná strana stručne jednou vetou v predvolebnom programe zhrnula hlavné priority v oblasti migračnej politiky a v porovnaní s rokom 2016 absentujú pre danú oblasť zavádzajúce informácie a služby. Túto situáciu však možno označiť za paradoxnú, nakoľko počet cudzincov na území Slovenska sa za štyri sledované roky zvýšil. V prípade, že by s imigráciou na Slovensko boli spojené opodstatnené riziká v podobe zníženého počtu voľných pracovných miest pre tuzemské obyvateľstvo, rastu chudoby, či rizika pre bezpečnosť, by sa logicky danej téme mala venovať väčšia pozornosť a záujem. Takáto situácia však nenastala a ĽSNS ako strana, ktorá vystupovala voči imigrácii najrazantnejšie upriamovala v predvolebnom boji v roku 2020 iné nosné témy. Potenciálna, avšak

neopodstatnená hrozba imigrácie bola často stranou zaobalená nutnosťou chrániť národné hodnoty v krajine. Vzhľadom na uvedené a rovnako vychádzajúc z našej analýzy, možno konštatovať, že migračná kríza z roku 2015 pomohla mnohým extrémistickým a populistickým subjektom naprieč štátmi Európskej únie zvýšiť si svoju popularitu a rozšíriť voličské spektrum. Tento trend je pochopiteľnejší v štátoch, ktoré boli vlnami utečencov zasiahnuté a náklady na zvládnutie a prekonanie krízy boli z pochopiteľných dôvodov vyššie. V prípade Slovenska však podľa nášho názoru možno jednoznačne hovoriť o zneužití tejto témy, keďže v roku 2015 nebol evidovaný zvýšený počet žiadateľov o azyl a ani náklady na zvládanie utečeneckej krízy a vyjadrenie solidarity zo zasiahnutými krajinami nepredstavovali pre štátny rozpočet enormnú záťaž. Dovoľme si tvrdiť, že práve migračná kríza bola jedným z dôvodov úspechu strany ĽSNS, čo možno demonštrovať na základe dlhodobého vývoja počtu hlasov v parlamentných voľbách od roku 2010 po súčasnosť. Domnievame sa, že zneužívanie obdobných tém akými je napríklad migrácia, môže podporiť negatívny trend nárastu popularity extrémistických a neštandardných politických subjektov. Vzhľadom na uvedené je podstatné, aby sa podobným témam venovala zvýšená pozornosť a vo väčšej miere dbalo na prezentáciu pravdivých a overených dát a informácií.

POUŽITÁ LITARATÚRA:

1. CENTRE FOR IMMIGRATION STUDIES (2017): Record 44.5 Million Immigrants in 2017. [Online.] 2017. [Citované 19.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://cis.org/Report/Record-445-Million-Immigrants-2017>>.
2. PFEIFFER, C. – BAIER, D. – KLEIM, S. (2018): Zur Entwicklung der Gewalt in Deutschland Schwerpunkte: Jugendliche und Flüchtlinge als Täter und Opfer. [Online.] [Citované 12.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://www.bmfsfj.de/blob/121226/0509c2c7fc392aa88766bdfaeaf9d39b/gu-tachten-zur-entwicklung-der-gewalt-in-deutschland-data.pdf>>.
3. EUROSTAT (2020): At-risk-of-poverty rate by poverty threshold, age and sex - EU-SILC and ECHP surveys. [Online.] [Citované 20.4.2020.] Dostupné na internete: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_li02>.
4. GENERÁLNA PROKURATÚRA SLOVNESKEJ REPUBLIKY (2015): Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti 2015. [Online.] [Citované 14.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>>.
5. KRIGLEROVÁ, E. (2015): Extrémisti sa pohrávajú s emóciami ľudí, hovorí sociologička. [Online.] In: *Pravda*, 2015. [Citované 5.5.2020.] Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/359447-extremisti-sa-pohravaju-s-emociami-ludi-hovori-sociologicka/>>.
6. MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRE MIGRÁCIU (2020): Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov. [Online.] 2016. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://www.iom.sk/sk/pre-media/zakladne-pojmy-o-migracii.html#migrant>>.

7. MESEŽNIKOV, G. (2016): Problematika migrácie a utečencov na Slovensku v rokoch 2015 – 2016: spoločenská atmosféra, verejná mienka, politickí aktéri. In: *Otvorená krajina alebo nedobytná pevnosť? Slovensko, migranti a utečenci* Bratislava: Inšitút pre verejné otázky 2016. S. 113-153. ISBN 978-80-89345-60-1.
8. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2020): Ažyl a migrácia [Online.] [Citované 9.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://www.minv.sk/?statistiky-20>>.
9. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2015): Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie [Online.] [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_polici_a/rocnky/rok_2015/2015-rocnka-UHCP-SK.pdf>.
10. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2019): Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie [Online.] [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_polici_a/rocnky/rok_2019/2019-rocnka-UHCP-SK.pdf>.
11. MURÍNOVÁ, Z. (2017): Politický extrémizmus u nás. [Online.] [Citované 04.04.2020.] Dostupné na internete: < <http://prevenciaad.sk/wp-content/uploads/2013/11/Politick%C3%BD-extr%C3%A9mizmus-u-n%C3%A1s-z%C3%A1kladn%C3%A9-inform%C3%A1cie-o-s%C3%BA%C4%8Dasnom-extr%C3%A9mizme-na-Slovensku-2.pdf> >.
12. ONDERČIN, L. (2018): Debakel pre opozíciu. Orbán bude ďalej vládnuť, zrejme s ústavnou väčšinou. [Online.] In: *Sme*, 2018. [Citované 23.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://svet.sme.sk/c/20798701/volby-madarsko-fidesz-orban-vysledky-exit-poll.html>>.
13. PRAVDA (2006): Najvyšší súd rozpustil Slovenskú pospolitosť. [Online.] 2014. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/150013-najvyssi-sud-rozpustil-slovensku-pospolitost/>>.
14. KOTLEBA-ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO (2016): Volebný Program Politickej Strany KOTLEBA - ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO. [Online.] 2016. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/01/Volebn%C3%BD-program-2016.pdf> >.
15. KOTLEBA-ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO (2020): PREDVOLEBNÝ PROGRAM ĽS NAŠE SLOVENSKO 2020. [Online.] 2020. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/predvolebny-program-ls-nase-slovensko-2020/>>.
16. SME (2013): Voľby do VÚC. [Online.] 2013. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://volby.sme.sk/volby-vuc/2013/vysledky/banskobystricky-kraj>>.

17. SME (2019): Výsledky prezidentských volieb 2019. [Online.] 2019. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://volby.sme.sk/prezidentske-volby/2019/vysledky>>.
18. SME (2010): Výsledky parlamentných volieb 2010. [Online.] 2010. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2010/vysledky>>.
19. SME (2012): Výsledky parlamentných volieb 2012. [Online.] 2012. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2012/vysledky>>.
20. SME (2020): Výsledky parlamentných volieb 2016. [Online.] 2016. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: < <https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2016/vysledky>>.
21. SME. (2020): Výsledky parlamentných volieb 2020. [Online.] 2020. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2020/vysledky>>.
22. ŠIMEČKA, M. (2020): Odkaz MMS: O prekvapivom úpadku gréckej fašistickej strany Zlatý úsvit. [Online.] In: *Sme*, 2020. [Citované 23.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/1731587/odkaz-mms-o-prekvapivom-upadku-greckej-fasistickej-strany-zlatory-usvit/>>.
23. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2018): EU SILC 2017 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia. [Online.] [Citované 25.4.2020.] Dostupné na internete: <https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/c685cd00-9241-4785-9695-b8b571595de3/EU_SILC_2017_Indikatory_chudoby_a_socialneho_vylucenia.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-c685cd00-9241-4785-9695-b8b571595de3-ml2MZIg>.
24. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2020): Nezamestnanosť podľa Výberového zisťovania pracovných síl. [Online.] [Citované 14.4.2020.] Dostupné na internete: <[http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID\(%22i1B9591A65AE64F7F874CD613E9F31C42%22\)&ui.name=Nezamestnanos%C5%A5%20pod%C4%BEa%20V%C3%BDberov%C3%A9ho%20zis%C5%A5ovania%20pracovn%C3%BDch%20s%C3%ADl%20%5Bpr0101qs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk](http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID(%22i1B9591A65AE64F7F874CD613E9F31C42%22)&ui.name=Nezamestnanos%C5%A5%20pod%C4%BEa%20V%C3%BDberov%C3%A9ho%20zis%C5%A5ovania%20pracovn%C3%BDch%20s%C3%ADl%20%5Bpr0101qs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk)>.
25. ŠTEFANČÍK, R. a kol. (2013): *Pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku*. Brno: Tribun EU, 2013. 232 s. ISBN 978-80-263-0516-3.
26. TA3. (2019): V Taliansku vznikla nová vláda, Salvini sa ocitol v opozícii. [Online.] 2019. [Citované 17.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://www.ta3.com/clanok/1163626/v-taliansku-vznikla-nova-vlada-salvini-sa-ocitol-v-opozicii.html>>.
27. TREND. (2014): Maďarsko 2014: Orbán (zrejme) s ústavnou väčšinou a silnejší Jobbik. [Online.] 2014. [Citované 20.4.2020.] Dostupné na internete:

- <<https://www.trend.sk/spravy/madarsko-2014-orban-zrejme-ustavnou-vacsinou-silnejsi-jobbik>>.
28. UŠIAK, J. – NEČAS, P. (2010): Prejavy radikalizmu a extrémizmu v Slovenskej republike. In: *Politcké vedy*, 2010, roč. 13, č. 3, s. 84-99.
 29. ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY (2020): Miera evidovanej nezamestnanosti v decembri na úrovni 4,92 %. [Online.] 2020. [Citované 10.4.2020.] Dostupné na internete: <https://www.upsvr.gov.sk/media/medialne-spravy/miera-evidovanej-nezamestnanosti-v-decembri-na-urovni-492.html?page_id=962803>.
 30. ZÁMENČÍK, E. (2019): Najvyšší súd zamietol rozpustenie strany ĽSNS. [Online.] In: *DenníkN*, 2019. [Citované 9.4.2020.] Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/blog/1454344/najvyssi-sud-zamietol-rozpustenie-strany-lsns/>>.